

ques vegades recollides de manera sistemàtica. Tanmateix, em sembla fallit i sense interès l'intent d'establir un presumpte isomorfisme entre els preus d'equilibri en models de pur intercanvi i el model físic de la palanca, encara que Naredo sembla trobar-ho ben aclaridor.

Penso, emperò, que no és ara el moment —ni val massa la pena— de capficar-se en discussions sobre aquests afers, puix que en el fons em semblen qüestions absolutament secundàries pel que fa als missatges centrals d'aquesta obra. El projecte de Naredo és massa ambiciós per ser danyat per petits errors, defectes o limitacions. El que ell reclama és coherència entre el pensament econòmic i el marc ecològic. Les seves denúncies són, en aquest respecte, totalment pertinents i ineludibles. El camí de sortida que proposa apunta cap a un biològisme-fiscalisme que no em sembla del tot malament. Ara bé, particularment crec que l'òptim és la combinació de les orientacions analítiques —unilaterals, però amb alt grau de precisió— i globalistes —que subratllen que res no és aïllat, però que tendeixen a abocar cap a vaguetats retòriques. Dit d'una altra manera: es poden exhibir genuïnes «proprietats econòmiques» i, per tant, és legítim aspirar a una «teoria econòmica» científica i objectiva, però aquesta ciència ideal ha de complir el requisit de sistematicitat, això és, no pot partir de premisses incompatibles amb el coneixement físic, ecològic o psicològic fiable, ni arribar a conclusions incongruents amb els resultats assentats en camps veïns. Encara més, atès que no hi ha mai «actes econòmics purs», és obvi que qualsevol explicació dels fenòmens concrets requereix tenir en compte dimensions institucionals, polítiques o culturals. I puix que l'activitat econòmica emprà materials i expulsa deixalles, no pot romandre al marge de les lleis ecològiques, ni menysprear les propietats físiques, químiques i biològiques dels objectes que manipula d'una manera o una altra dins la «nau espacial Terra». Articular aquestes estratègies és una tasca molt complicada, però el llibre de Naredo és una magnífica requisitòria que posa de manifest la necessitat de caminar en aquesta direcció.

ALFONS BARCELÓ

Víctor FERRO, *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al decret de Nova Planta*. Vic, Eumo editorial, 1987, 606 ps.

Un llibre entre la història i els drets

Feia molta falta un treball de la categoria del de V. Ferro. Es pot dir que després de les obres del segle XIX de Pi i Arimon (1850-1854) o de Coroleu i Inglada i Pella i Forgas (1876, 1878) o de treballs més propers, prou valuosos però parcials, com els institucionals de Lalinde (1964, 1966), el silenci havia estat força notable pel que fa als temps moderns. Vicens i Vives s'havia fixat en l'etapa ferrandina (1956) o en una perspectiva hispànica (1960); l'esforç historiogràfic de Reglà va ser prou boirós pel que fa a les institucions, tot i consolidar el poc convincent concepte de neoforalisme (1956); Santiago Sobrequés s'aturà més en el dret que no pas en les institucions (1972), i Elliott va circumscriure el tema a inferir un contrast entre un ordre ideal i arcaic i un desordre real i poc modern que en definitiva decidia el caràcter en bona mesura obsolet del sistema institucional i els seus homes (1963).

Una major atenció als fets socio-econòmics que no pas als político-jurídics han ocupat una bona part de la historiografia dels darrers anys. Les tendències

del materialisme històric envers l'economia d'una banda, i imperatius polítics, de l'altra, possiblement han provocat que durant les tres dècades dels cinquanta als setanta dret i història haguessin pogut marxar dissociats.

Hom podia veure en els vells papers l'ús de l'Audiència per part dels llocs de pagès sense que això, per exemple, significués gaire preocupació per situar els mecanismes de l'evocació; hom podia sentir parlar de la Coronela però prescindir de situar-la en el context dels drets municipals d'actuació militar (milícies vilatanes); hom podia parlar de bandolerisme i no aturar-se a situar la legalitat i la vigència de les guerres privades ni els possibles paral·lelismes entre mà armada municipal i guerra privada dels barons. Tot això ha pogut portar a un gran desconeixement del sistema institucional català amb greus conseqüències. Així, ha pogut afirmar-se que hi havia una manca de consciència territorial de Catalunya als segles moderns oblidant la doctrina del seu sistema militar: no fer de soldat fora del territori. Tots els oblitats pel que fa al dret polític i a les institucions han facilitat una lectura de la dialèctica social i política dissociada del tema del poder que sovint exclouïa el joc de la lògica institucional o el reduïa a un paper residual i negatiu, especialment davant el dinamisme unilateral, suposadament més progressiu i positiu, del príncep modern. La cosa resulta prou sorprenent i aparentment inexplicable quan la politeia dels catalans —ve a dir V. Ferro— no rau pas tant ni en l'indigenisme dels bascos ni en la tradició goda imperial dels castellans, sinó en un juridicisme en clau històrica institucional.

V. Ferro pretén amb el seu llibre —que apareix en un moment de retorn historiogràfic nacional i internacional cap a temes polítics i institucionals— fer una rehabilitació de les institucions històriques en el difícil pas de rosca del rei Ferran a la Nova Planta, tot fent la crítica del que considera incapacitat de concebre l'estat d'altra manera que no fos com a liberal o com a absolutista.

Origen medieval i capacitat d'evolució

Divideix la matèria en dos blocs, i per coherència expositiva segueix uns criteris més funcionals que no pas orgànics. El primer bloc és l'articulació de Catalunya a través de les institucions comunes de la monarquia i de la corona d'Aragó, a través del govern reial a Catalunya, a través de la jurisdicció eclesiàstica i a través de la Generalitat, que entén en una triple accepció, com a comunitat de súbdits, com a Cort General i com a Diputació del General. El segon bloc és dedicat al dret en relació amb la persona i l'autoritat, i clou l'obra amb un breu assaig de caracterització i valoració de les institucions.

El caràcter del dret públic i les institucions de Catalunya es corresponia de ple a la lògica de la cultura occidental: romano-canònic-feudal, però allò que li va conferir especificitat fou la seva continuïtat històrica, que li atorgà la possibilitat d'una llarga maduració. V. Ferro no descarta comparacions destacant discrepàncies i similituds amb les altres cultures polítiques europees més enllà de les referències hispàniques. L'autor és conscient que el seu estudi és parcial perquè, segons ell, un estudi complet implicaria fer una anàlisi del conjunt polític de la corona d'Aragó o, si més no, dels països catalans, tot i que al llarg de l'exposició abunden referències comparatives.

En aquest intent de situar origen, qualitat, mecanismes i funcionalitat de les institucions i la seva lògica interna, l'esforç esmerçat —en una tasca que ell considera tot just encetada— és immens. Explora el dret públic i la literatura jurídica tot reblant sovint les afirmacions en concrecions històriques, en cita-

cions legals i autoritats i ens ofereix un panorama prou complet i estructurat —fitxer provisional, diu ell— d'un aparell institucional i la seva articulació interna que s'estroncà a la primeria del segle XVIII. A penes ha pogut partir d'un panorama bibliogràfic i el punt d'arrencada són les fonts impreses dels segles XVI-XVII i principis del XVIII, però d'una vitalitat que ens demostra que el tema institucional i del dret públic no fou només un afer estrictament medieval a casa nostra, és a dir, no fou un fet només dinàmic fins al XV tan sols i després decadent. Aquest punt de partida bibliogràfic obliga l'autor a mantenir-se fidel a les concepcions jurídicopolítiques d'aquells segles i a defugir els paranys dels anacronismes dels segles XIX-XX i a no caure-hi. Entre les fonts emprades, hom hi pot trobar des d'obres clàssiques de doctrina jurídica com Mieres, Callís, Solsona, Peguera, Ripoll, Càncer, Fontanella, etc., com la tasca normativa del General (capítols del redreç, capítols i crides dels drets del general, llibres de les Quatre Senyals, etc.), fins a les decisions de l'Audiència i declaracions i opuscles de la mateixa Diputació, com la informació del 1639 a propòsit de les contraffaccions provocades per les pragmàtiques reials.

L'autor vol destacar la capacitat evolutiva d'aquestes institucions tot i el seu origen medieval, qüestionant, de fet, la idea que sovint impera en la historiografia, segons la qual la modernitat és obra de la mutació absolutista. Porta l'anàlisi fins a la legislació de les corts del 1701-02 i del 1705-06. A la vigília de la seva mort violenta res no feia suposar —ve a dir— que l'estructura política i la legislació que en dimanava fos anacrònica i eixorca.

Després del 1652 el mal anomenat neoforalisme no s'adeia ni amb el fet que la monarquia es reservés les insaculacions, ni amb l'admissió dels oficials de guerra al regiment municipal, ni amb l'arrabassament de la nova empara per part de la tresoreria reial... Tal vegada per aquesta mateixa raó, al costat dels símptomes d'inhibició política de les institucions, a la segona meitat del segle XVII Catalunya destil·lava una doctrina jurídica més restrictiva respecte a la potestat reial.

La complexitat del poder públic

V. Ferro destaca la rellevància del govern reial a Catalunya. Davant les visions anacròniques (republicanes) dels decimonònics, l'autor s'esmera a situar la figura del príncep com a institució clau de volta com a creadora i subjecte de relacions jurídiques, si bé mai per sobre del cos institucional complet, i és des d'aquesta perspectiva que situa, per exemple, el tema del procediment legislatiu. El fet que a Catalunya, una de les principals funcions d'un monarca, la guerra, no es desenvolupés d'acord amb els paràmetres moderns, no hauria de permetre una desqualificació general de les institucions. Posa com a demostració d'això el desenvolupament de l'Audiència. Filla de la Cancelleria i el consell reial, l'Audiència s'anà forjant entre el 1365 i el 1493 com a cos a part, i adoptà forma definitiva el 1599. Com arreu d'Europa, la justícia no era un fet centralitzat, però V. Ferro atribueix una gran concentració judicial a Catalunya. La qualitat de l'evocació i la condició de seu de l'Audiència explicaria, segons ell, per què Barcelona podia haver estat considerada «pàtria comuna dels catalans». Això no vol dir que hàgim d'oblidar el grau de justícia que escaparia de l'Audiència, tema que ha posat en relleu Núria Sales.

El llibre assigna un capítol propi a la jurisdicció eclesiàstica per tal de destacar els contenciosos de jurisdicció a Catalunya entre el dret de la terra i els límits a l'autoritat secular en matèria de coses eclesiàstiques, tant pel que fa als tribunals eclesiàstics ordinaris, com pel que fa a les jurisdiccions especials com el tribunal del breu apostòlic i la inquisició. A part de demostrar el

caràcter privilegiat de l'estament, no s'està d'indicar també el nivell de les regalies eclesiàstiques de què gaudia el comte de Barcelona, cosa que posa en relleu la tradició gibellina del sistema polític català.

L'espai del poder públic no s'acabava amb l'activitat específicament reial o dels seus organismes i personal d'oficials, també ho era, segons l'autor, la dimensió política i jurídica de la Generalitat entesa com a universitat de tots els súbdits amb el seu triple component d'eclesiàstics, barons i municipis —com a societat corporativa en què cada cos social té jurisdicció pròpia—, la Cort General com a articulació orgànica estamental d'expressió representativa i la Diputació del General com a representació ordinària i especialitzada.

El llibre fa una acurada descripció del dret feudal i el dret municipal, cosa que és bàsica per entendre el funcionament de jurisdiccions de baró i de ciutats, viles i llocs. Observa, fets molts diversos des de la confrontació del dret jurisdiccional amb el dret comercial fins a qüestions relacionades amb els drets banals o les lluïcions de jurisdiccions. En relació amb les lluïcions de jurisdiccions, per exemple, no es limita a parlar de la famosa suspensió del 1599, que potser caldria situar-la ja abans, sinó que enriqueix el tema establint la confrontació que hi havia sobre la qüestió en el si de la pròpia doctrina jurídica entre, per exemple, un Vilaplana (1684), que no era favorable a les lluïcions, i un Càncer (1594, 1670), de mentalitat molt més pro vilatana. El capítol dedicat a la vida municipal és molt bo. La potestat i les atribucions de la vida municipal (capacitat civil, política, militar, judicial i fiscal) se'ns presenta d'una solidesa tan considerable que aleshores hom pot entendre millor la relació entre dret de cobertura i crisi política, o entre quints i potestat. Res doncs de batalles judicials retòriques d'una societat tossuda i desordenada, sinó disposició de mecanismes sòlids de dret polític i institucional contra una política de la monarquia cada vegada més extorsionadora.

Pel que fa a la Cort General, el seu origen judicial, i d'aquí la seva manera de fer i procedir, no vol dir pas que per dins d'ella no hi passessin conflictes socials i qüestions de sobirania. El poder a l'època s'interpretava en termes de jurisdicció i la lògica d'això era la connexió entre activitat de govern i formulació jurídica o entre protesta social i formulació jurídica. Per aquesta raó tot conflicte adoptava formes jurídiques. La instrumentalització del «Poc Valdria» dels anys de Ferran el Catòlic no seria més que l'exemple tal vegada més rellevant d'això. V. Ferro ens demostra que les tensions de la Cort General no foren sempre mers contenciosos estamentals. Era un fet polític la relació positiva o negativa entre el subsidi de la Cort i la política exterior del rei; tal vegada ho era menys la relació entre el donatiu i els deutes civils del rei, però ho era, en canvi, tot allò relacionat amb els greuges per contrafaccions, tema que esperem que el proper treball d'Oriol Oleart encara ens aclarirà millor. Pel que fa al caràcter i a les funcions de la Cort General, l'anàlisi de V. Ferro, que reclama una monografia dedicada a la institució, aborda la naturalesa territorial de la representació, la dialèctica del mandat imperatiu i la responsabilitat del síndic, el caràcter acumulatiu del dret parlamentari i moltes coses més. De fet, de l'anàlisi de V. Ferro es desprèn que la lògica jurídica de la institució podrà tenir un triple caràcter, estamental, polític i social.

La Diputació del General

Un cos polític que situava la seva dinàmica en una estreta relació entre el príncep i la representació del país (Cort General) el divorci amb el rei abocava a la crisi política. L'autor no nega l'ampli poder executiu de la Diputació del General en situacions d'«acefàlia política», però no vol confondre les comeses que

en la realitat jurídica tenia assignades el General amb la seva eventual potencialitat. Considera que les lectures liberals han extrapolat les funcions excepcionals que aquest assumia en períodes crítics. En aquest sentit, V. Ferro es mostra més un home de dret que no pas un historiador. Penso que no deixa de tenir interès remarcar que en temps d'«acefàlia política», com és el cas de 1640, la crisi comportà una ampliació de la representació del braç reial (universitats). El mateix V. Ferro en parla, així com Basili de Rubí i Núria Sales. I comportà també una col·laboració qualitativament diferent i superior entre la Diputació del General i Barcelona. I hom no pot dubtar del protagonisme de la Diputació.

V. Ferro reclama una monografia pel que fa a la Diputació del General, perquè ni l'estudi d'A. de la Torre (1923) ni els volums de Rubio Cambronero (1950) són suficients. Ara bé, el mateix V. Ferro amb les pàgines que li dedica ja ens ofereix com qui diu una monografia de la institució prou valuosa per als qui vulguin saber-ne alguna cosa més enllà de generalitzacions banals o pretenguin en un futur estudiar-la millor. El seu erari públic, separat del fisc reial, que era, en definitiva —diu l'autor— la seva raó de ser i que fa força singular la història de l'impost a Catalunya, requeriria un estudi que s'endinsés en el laberint dels seus comptes, dels quals no escapava ni la mateixa Església (butlla del 1524), que aclarís millor el paper i caràcter de la Taula o Banc que actuar com a vehicle centralitzador de les seves finances, i ens aclarís, sense prejudicis —la suposada gestió objectable d'un organisme en bona mesura oligàrquic— no sols el terreny dels seus ingressos i despeses ordinàries i extraordinàries, sinó també la seva clientela en el terreny de l'emissió de deute públic. Ben poc sabem tampoc de la seva funció política, és a dir, de la seva activitat jurídica davant les contrafaccions. En un context de no reunió de Cort General el conflicte entre legislació paccionada i potestat dispositiva o judiciària del príncep fou un terreny privilegiat de conflicte polític. Tot i així, V. Ferro afirma que d'ençà del 1593 la Diputació del General va anar abandonant les seves comenes iniciades d'ençà del 1413; la diputació a tot estirar es limitava a coadjuvar extrajudicialment mentre l'Audiència adoptava una jurisprudència «Abusivament restrictiva en matèria de procés de "dubte"». No fou fins el 1634 que la Diputació va començar a rectificar parcialment l'abandó d'aquesta responsabilitat. No s'hi valen, doncs, les extrapolacions decimonòniques; però també caldria confrontar la cronologia de la suposada inhibició política de la Diputació amb la cronologia de «bandolerismes» i lloctinències de «pacificació». El recent article d'E. Belenguer sobre els greuges del 1599 («Estudis» 1988) il·lumina aspectes d'aquest tema.

Un sistema de lleis

De la dinàmica de tota aquesta «travada estructura, forjada en molts segles de vida política i institucional» dimanava tot el sistema de lleis: legislació paccionada, preceptes reials, potestat normativa del general, costums, dret comú amb el seu doble caràcter de bastida institucionalitzadora i de dret supletori. La prelación en legislació i la jerarquia normativa que desgrana a la segona part del llibre és un terreny prou útil de conèixer per situar aspectes força importants de dialèctica política i social que sovint s'amaguen en contenciosos entre llei general i costum, o entre lleis de *capitula curiae* i lleis d'*acta curiae* o entre preceptes reials i disposicions virregnals i llei paccionada. La matèria no és irrelevant i ni la mateixa lectura més jurídica que històrica de V. Ferro pot escapar d'observar-ho.

Des dels drets derivats de les lleis hom pot observar la persona, entesa en termes col·lectius o corporatius, i llurs garanties, no exemptes lògicament de

privilegis estamentals com els de la noblesa davant la tortura, davant els deutes civils o davant els allotjaments. En relació amb els privilegis municipals o els drets vilatans, fets com els drets militars municipals o els drets dels comuns a pledejar contra el senyor, posa de manifest la divisió social del poder a l'època i dóna un sentit diferent i si més no polivalent al contingut social del privilegi.

Dins d'aquest esforç completíssim per situar la relació drets o privilegis, persona corporativa i autoritat, no descarta la descripció del procediment penal, abordant qüestions com per exemple la repressió contra les bruixes. En posar en relleu, per exemple, la doctrina de Miquel Ferrer (1629), sembla confirmar les hipòtesis de N. Sales a propòsit de la fi de processos de bruixes pel que fa a l'Audiència d'ençà del 1622, però no pas per part de les corts de baró.

La justícia del rei, que mai no podia esdevenir norma per tal d'evitar interferències amb la llei paccionada, era des d'una altra perspectiva una garantia d'un judici formal enfront del mal vist procediment de l'*ex-abrupto* i una porta oberta al recurs per opressió, un dret considerat una «regalia enganxada als ossos del rei» «*Rege regaliam, taliter eius ossibus affixa*» homologable a la *manifestación* aragonesa i al dret d'*habeas corpus* anglès.

Un «*principatus regalis*»

Segons V. Ferro, fou aquesta substancialitat de les regalies, com l'esmentada i tantes altres, el que impedí que l'evolució institucional catalana derivés cap a una disgregació semblant a la de l'Europa centroriental i en canvi desemboqués en la creació d'un tribunal de contrafaccions (1701-02, 1705-06). Per a l'autor, el punt de partida —les regalies del comte de Barcelona— ja era prou sòlid, i això explicaria la final supeditació de les jurisdiccions senyoriales —no sense conflicte i contrapartides en la provisió d'oficis a la judicatura— al procés de contrafacció. Des d'una òptica jurídic-política, l'afirmació de V. Ferro ja és prou estimulant, però hom no pot deixar de pensar que el profund regalisme institucional del país o la no desviació totalment aristocratitzant del dret públic i l'aparell institucional s'explica pel pes social pagès, vilatà i urbà que fan del país una cosa més rica que no la simple confrontació monarquia-aristocràcia.

Per a V. Ferro, la Catalunya nacional no era ben bé una monarquia si el model és França, però tampoc no admet una assimilació republicana en termes liberals. Per a l'autor, Catalunya era un *ständestaat* al qual escauria bé la denominació de *principatus regalis*. La creació d'un tribunal de contrafaccions convertia la monarquia —diu— en un *tertium genus* original inèdit, i el Principat es convertia en un govern de les lleis o en un regiment per la justícia.

Si la mesura dels pobles —diu V. Ferro— és la guerra i la política internacional, aleshores és possible parlar de decadència, perquè aquest era el punt vulnerable institucional de Catalunya. Vulnerable —afegeixo— perquè les atribucions militars estaven socialment dividides, vulnerable perquè la guerra era entesa en termes defensius, vulnerable perquè un conseller en cap tenia atribucions de coronel, o vulnerable perquè la capitania general no podia sostreure's de la lloctinència civil. La monarquia és l'única institució —diu— que arreu consolida l'estat modern i la institució absent de Catalunya perquè la decadència demogràfica i econòmica d'ençà de finals de l'edat mitjana fa de Catalunya un espai poc atractiu com a base del poder militar i fiscal d'una monarquia composta. En aquest sentit possiblement l'absentisme reial no ens fou negatiu, però aquesta absència, segons l'autor, comportà elements negatius d'un altre ordre, als quals dóna un relleu força decisiu i que encara històricament caldria escatir: presència d'una lloctinència inadequada i paralització de la Cort General. Ara bé, una cosa i l'altra posen en evidència que el salt històric en relació amb la dependèn-

cia institucional del rei ha de tenir una doble lectura, interior i exterior, per entendre destins històrics diferents entre per exemple Catalunya i Holanda. Sense lleis al dia a causa de la paralització de la Cort General, la pressió dels fets portava la monarquia cap al recurs dels expedients anticonstitucionals (contrafaccions) i el país cap a la defensa en negatiu de la legalitat (resistencialisme jurídicista), però històricament és falsa la dialèctica que situa el país en el terreny del particularisme i la monarquia en el terreny dels interessos generals. Segons V. Ferro, l'artilleria legal dels juristes catalans protegia socialment més, tot i els privilegis estamentals, que no pas la doctrina teològica de Castella (Victoria, Suárez...).

El mecanisme contractual derivat del caràcter policèntric del poder a l'època no permet confondre —diu— pactisme amb tarannà contemporitzador, si bé comportava que els conflictes quedessin plantejats en termes jurídics i no pas en termes polítics, però no serà fins després de la Nova Planta que els catalans, finalment obedients, esdevenien contemporitzadors i s'instal·laven en les pràctiques exclusives de posar ordre a l'àmbit privat (dret civil) i començaven a practicar la inhibició política (recels envers el dret polític). La desfeta, vista des d'aquest angle, no consistí pas, com a vegades ha estat dit, a perdre la possibilitat de conduir una nova monarquia en una confrontació espanyola, sinó en el total desplaçament de la conducció dels propis afers interns polítics, o, si es vol, dels propis destins, és a dir, en la pèrdua de la sobirania tot i les dificultats d'aquesta pel que fa als segles moderns. El segle XVIII es trobaria marcat per la contradicció entre una realitat material en procés de canvi i la manca de mecanismes polítics proporcionals o adequats.

Una eina útil de treball

El llibre de V. Ferro no resol, ni pretén fer-ho, la distància que separen les elaboracions doctrinals, jurisprudencials i les lleis de la marxa real de la societat. És precisament en aquest terreny on cal que les afirmacions històrico-jurídiques siguin contrastades. És aquí on podem observar algunes confusions tals com ha posat en evidència N. Sales pel que fa a aspectes de les remissions de delictes, o en relació amb privilegis de l'estament militar, a propòsit de la indivisibilitat dels feus o pel que fa a l'acceptació d'una llista rígida de poblacions en l'assistència a les corts dels segles XVI i XVII. Fallades que s'esmunyen lògicament en un estudi fet des de les institucions, la llei o la jurisprudència i no pas fet des de l'aplicació efectiva d'aquestes.

Entre d'altres coses, per exemple, caldria contrastar l'afirmació de l'elevat grau de concentració judiciària de l'Audiència amb el fet de la descentralització de la justícia en un país dividit per les jurisdiccions i situar la rellevància o irrellevància d'aquestes en el terreny històric real. Caldria contrastar la qualitat de l'acció o la inacció de la Diputació del General en el terreny de les contrafaccions i la qualitat d'aquestes. O contrastar la qualitat dels greuges en relació amb els conflictes de sobirania, els privilegis estamentals o els drets municipals.

Però malgrat aquestes limitacions o les tendències idealitzadores en algunes afirmacions generals, com la subestimació dels privilegis nobiliaris en el dret públic, el llibre de V. Ferro és esplèndid. Hi haurem d'acudir repetidament a la recerca d'informació empírica, de localització de fonts perquè el coneixement intern de les institucions ho facilita i també a la recerca d'interpretació. Al seu valuós contingut hi hem d'afegir la utilitat dels preciosos índexs de noms i de matèries, que reflecteixen tot el sentit de servei que l'autor ha posat en aquest llibre per tal d'oferir-nos una eina útil de treball.

No és tampoc menor el rescot parcial que fa del vocabulari català en el terreny on l'administració borbònica primer i la liberal espanyola després s'ha esforçat a esborrar rastres de factors genuïns d'administració política. V. Ferro reclama en la mesura possible el retorn al vocabulari precís i genuí, oblidat i substituït per adaptacions més o menys afortunades del castellà, de les quals el cas de la paraula ajuntament és el més conegut, però no l'únic. Ací i allà abunden també referències sobre la llengua, i amb bones raons reclama que seria oportuna una monografia que escatís «com es distribuïa la utilització de les llengües en la documentació oficial» de les institucions.

El llibre de V. Ferro dins una temàtica prou difícil per usos i abusos historiogràfics serà una eina d'utilitat i de llarga vida, de consulta imprescindible a tot historiador, independentment que es discrepi dels punts de vista de l'autor o s'hi coincideixi, perquè el llibre descansa en una sòlida base documental pel que fa al coneixement del dret públic, del sistema orgànic institucional i dels mecanismes funcionals de les institucions.

EVA SERRA

Antoni ROVIRA I VIRGILI, *Catalunya i Espanya*, a cura de Jaume Sobrequés i Callicó, Col. «Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català», 20. Edicions de la Magrana / Diputació de Barcelona, 20. Barcelona, 1988. xxxiii + 499 ps.

Amb aquest suggestiu títol Jaume Sobrequés ha aplegat 345 articles del prolífic periodista tarragoní especialitzat en la divulgació de la problemàtica nacionalista, tot adaptant i generant una lectura pròpia per al cas català, publicats originàriament entre el 1909 i el 1939. De fet, però, la selecció és molt menys ambiciosa del que aquestes dues dates i el títol permeten d'esperar al lector encuriós. Per començar, la tria s'acaba el 1932, i sols el darrer és del 1939, i la selecció s'ha fet de manera exclusiva a partir de tres publicacions periòdiques, «El Poble Català», «La Publicidad» «La Publicitat» i «La Campana de Gràcia», de nou amb l'excepció del darrer, que fou publicat a «Catalunya» de Buenos Aires. Enlloc l'antòleg no justifica, ni explica, les dues limitacions. La limitació temporal és agreujada pel fet que el període de màxima llibertat expressiva, de l'abril de 1931 a finals del 1932, sols hi sigui representat per 13 articles; per tant, les denúncies per la mutilació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya per part de les corts republicanes hi han desaparegut, com si el tema no formés part de les relacions entre Catalunya i Espanya; això mateix passa amb la discussió de la llei de Contractes de Conreus i els seus ròssecs, que ni tan sols hi són esmentats. Els retrets no són gratuïts, ja que signifiquen l'exclusió de tots els articles publicats a «La Nau», per exemple, pel que fa a l'àmbit de selecció, o alguns de prou importants, fins i tot fonamentals, pel que fa referència a l'abast ideològic.

La principal acusació que cal formular contra l'antòleg és una voluntat de manifesta manipulació ideològica dels textos que ha aplegat, que la mateixa lectura desmenteix. Sobrequés vol presentar un Rovira i Virgili a la seva mida i no a la real del periodista tarragoní. Al pròleg afirma que l'antologia constitueix «una obra arquetípica, una mena de manual del nacionalisme català radical però no independentista» (ps. xv-xvi), afirmació que es reproduceix a la contraportada. I, repeteixo, els articles reproduïts s'encarreguen de desmentir-lo de manera implícita o explícita. Què vol dir, si no, una voluntat independentista, prèvia a tota postura federal, quan escriu el 1922: «Tenim la convicció profunda que la Catalunya de demà, mestressa del seu règim, lliure constructora de les